

PODGORICA

- Na obalama čak šest rijeka, Podgorica svakodnevno dobija konture i obilježja savremenog evropskog grada. Metropol, administrativno središte Crne Gore, novijim građevinama se namjerniku doima kao da se privremeno spustila na obale Morače, Ribnice, Zete, Sitnice, Mareže i Cijevne, da se osveži...

- Iza slike modernog grada mogu se lako videti slojevi i dah duge tradicije, dovoljno je zaći u prvu ulicu u centru, Hercegovačku recimo.
- Još prije dvije hiljade godina na ušću Ribnice u Moraču ovde se nalazio ilirski i rimski grad Birziminijum, a tamo gde se Zeta spaja s Moračom, raskošna Duklja i danas atraktivan arheološki lokalitet.
- No, gostima Podgorice, sklonim povjesnim „poslasticama“, valja još reći da je grad današnje ime dobio 1326. po brdu Gorica koje sa sjeverne strane natkriljuje grad. Ranije ime Titograd zvanično je nosila od 1946. do 1990.

DUKLJA

- Duklja-rimski grad u blizini Podgorice-najznačajniji je i najveći urbani centar iz perioda rimske dominacije na području Crne Gore. Grad je sa tri strane zaštićen koritima rijeke Morače, Zete i Širalijske, koji je dopunjavao sistem bedema sa kulama. Nezaštićeni prilaz sa istočne strane pojačan je dvostrukim rovom širokim oko 15 metara. Grad su dijelile dvije unakrsne ulice na njihovom presjeku se nalazi forum (trg) sa najvažnijim gradskim zgradama

- Glavna ulica je imala svečani izgled. Bila je sva izdražena u peristolu. Istočno od foruma skretala je na istok. Vjerovatno zbog toga što se svečani slavoluk (trijumfalna kapija) ne poklapa se osovinom glavne ulice.
- U grad se ulazilo preko mostova podignutih na Morači i Širaliji. Od glavnih gradskih vrata s jedne i druge strane ulice ređali su se hramovi i druge javne građevine. U ruševinama jednog hrama nažena je carska statua i medaljon u kamenu s bistom boginje Rome, a ispred hrama bio je sagražen mali carski žrtvenik Ara Caecaris. Preko puta ovog hrama nalazile su se velike gradske terme podijeljena na dva dijela – za mužkarce i žene. Tu u blizini sačuvani su temelji i dio zida gradske bazilike.
- Duklja je imala dvije velike nekropole (groblja) smještene iza gradskih bedema. Jedna se nalazi na polju Lovište, a druga na lijevoj obali Morače. U njima su vršene sahrane od početka I do IV vijeka, tj. Do kraja paganstva. Sahtanjivanje je obavljano na dva načina; spaljivanjem ili ukopavanjem pokojnika. Arhitekturu grobnice čine grobne are, sarkofazi, cipusi i stele.

- Na spomenicima se nalaze važni epigrafski podaci vezani za grad i njegove žitelje. U nekropalama je naženo stakleno posuđe u obliku čaša, tanjira, boca, kršaga, pehara, zdjela i dr.sa vegetabilnim i geometrijskim ornamentima i scenama sa ljudskim i životinjskim figurama među ovim predmetima posebnu važnost ima „Podgorička čaša“ koja potiče iz IV vijeka, kada je u Duklji bilo razvijeno umjetničko zanatstvo.

- Grad je bio ime po ilirskom plemenu Dokleata, koje je naseljavalo područje sjeverozapadno od Duklje i sliv rijeke Zete. Grad je osnovan početkom I vijeka, a njegovi stanovnici su bili dijelom već romantizovani Iliri i doseljeni Italici. Možda je osnivanje grada vezano za cara Flavija, s obzirom da se u njegovim natpisima najčešće pominje ime Flavija. Tako je među značajnim ličnostima bio Marko Flavija Fronto, kome su stanovnici Duklje podigli statuu od bronzne, a njegovom sinu podigli su čak dvije pozlaćene konjičke statue. Duklja je najveći uspon dostigla krajem I i početkom II vijeka, kada je dobila status municipijuma. Novi uspon doživjela je krajem III i početkom VI vijeka, odvajanjem Prevalitanije iz sastava rimske provincije Dalmacije. Sve ovo svedoči da je Duklja bila jedan od značajnih rimskih gradova.
- Početkom V vijeka grad su opustošili Zapadni Goti, a krajem istog vijeka Istočni Goti. Sloveni su ga razarali 620. godine.

STARI GRAD RIBNICA

- Ostaci srednjovekovnog grada Ribnice nalaze se u centru Podgorice, na samom uscu rijeke Ribnice u Moracu. Vrijeme osnivanja grada nije poznato. Najstariji pomen Ribnice zabiljezen je u biografiji Stevana Nemanje, koju je napisao sv. Sava oko 1208. godine. Nesto kasnije oko 1216, Ribnicu pominje i Stevan Prvovjencani, takodje u biografiji Stevana Nemanje. Oba puta Ribnica je pomenuta kao mjesto u kome se Nemanja rodio.

- Sacuvanih tragova oiz ovog ranog perioda Ribnice nema, pa se pretpostavlja da se nije radilo o utvrđenom gradu, već o manjem naselju o cijem postojanju svjedoci i crkva Sv. Đorđa podignuta u neposrednoj blizini krajem 11. ili početkom 12 vijeka. Od prve polovine 14 vijeka ime Ribnica se zamjenjuje Podgoricom, koje je u dokumentima prvi put zabilježeno 1326. godine. Tokom 14. i 15. vijeka cesce se koristi ime Podgorica, koje se i dalje odnosi na naselje formirano na uscu rijeke Ribnice u Moracu, ali uvijek u vezi sa trgovinom, pa se zakljucuje da je u ovom ranom periodu sluzilo kao trgovacka stanica.
- Ostaci grada koji se danas uocavaju najverovatnije poticu iz vremena turske vladavine. Smatra se da su tvrđavu izgradili Turci izmedju 1474 i 1478. godine sa svim obiljezjima fortifikacije nastale u vremenu prelaza na upotrebu vatrenog oruzja.

MANASTIR VRANJINA

- Srednjovekovni manastir Vranjina, sa crkvom Sv. Nikole, nalazio se na istoimenom, jedinom naseljenom ostrvu Skadarskog jezera, koje je u novije vreme magistralnim putem i željeznicom prugom povezano sa kopnom. Manastir je bio lociran na krajnjem jugoistocnom dijelu ostrva, u blizini usca rijeke Morace u jezero.
- O manastiru Vranjina ima vise pomena u pisanim dokumentima, posebno u tzv. Vranjinskim poveljama u kojima su zabiljezena darivanja manastiru od njegovog osnivanja 1233. pa do 1527. godine. Osnivanje manastira prepisuje se prvom zetskom episkopu Ilarionu i u njemu je bilo sjediste Zetske mitropolije sve do 1484. godine kada je preneseno na Cetinje. Manastir je vise puta stradao, jer je cesto bio meta turskih napada, posebno 1843. godine, kada je pretvoren u kasarnu, da bi 1862. godine bio potpuno srušen.

MANSTIR DAJBABE

U blizini Podgorice na padinama Dajbabske gore nalazi se manastir Dajbabe. Osnova ga je 1897. godine kaludjer Simeon Popović-Jabučanin. Toj je najmladji manastir u Crnoj Gori i djelo je samo jednog covjeka, koji mu je posvetio cio zivot. Ovaj Cetinjanin je završio duhovnu akademiju u Kijevu 1887. godine. Nakon toga sest godina je bio monah u Ostrogu. U Kijevskoj akademiji je bio inspirisan zivotima isposnika, a i pecinska crkva u Osrogu ga je podstekla da i on nesto slicno napravi. Prodao je imanje na Cetinju i započeo gradnju manastira, tako sto je proširio pecinu, koju je namjenio za manastir. Oblik pecine odredio je buduci izgled crkve, koja je dugacka 21,5m, prosjecno široka sega 2,5metra. Cio zivot (umro je u manastiru 1941. godine) je proveo u manastiru, pa je, iako neuk o tome poslu, islikao kompletnu unutrašnjost crkve.

MANSTIR DUGA

- U blizini sela Bioca, na jednoj od zaravnjenih terasa na lijevoj obali rijeke Morace, nalazi se manastir Duga, sa crkvom posvećenom Uspenju Bogorodice
- U istorijskim izvorima nema podataka o vremenu osnivanja manastira. Sadasnja manastirska crkva, posvecena Uspenju Bogorodice, podignuta je 1755. godine na mjestu na kome se nalazila starija crkva, od koje su ostali sacuvani ostaci temelja u apsidalnom prostoru. Danasnja crkva je jednobrodna građevina sa polukruznom apsidom na istocnoj, i dozidanim zvonikom na preslicu sa jednim otvorom za zvono, na zapadnoj strani. Zidana je od pravilnih tesanika slozenih u horizontalne redove. Svojevremeno je uz zapdnu fasadu bio prislonjen drveni trijem, od koga se danas razaznaju samo kameni temelji.

MANISTIR CELIJA PIPERSKA

- Na udaljenosti od 17 km od Podgorice, u selu Gornji Crnici, u Piperima nalazi se manastir Čelija Piperska čiji je ktitor Sv. Stefan Piperski. Crkva je podignuta 1637.godine. Po njegovoj istoriskoj ćeliji manastir je dobio ime. Njegova crkva je posvećena Rodjenju Bogorodice. Jedan od igumana ovog manastira – Dositej Knežević je u Čeliji krajem XIX vijeka otvorio školu koja je radila u zgradi ispred crkve.

CRKVA SVETOG DJORDJA

- Ne zna se vrijeme nastanka crkve Svetog Đorđa u Podgorici, ali na osnovu arhitekture je tradicija, da se zaključiti da je nastala u X ili XI vijeku. Kasnije su pravoslavni hrišćani dobili odobrenje od Turske vlasti da prošire crkvu. Međutim, Turci su napali radnike i razorili ne samo ono što je nanovo sazidano, već su značajno oštetili i oskrnavili stari hram. Neposredno prije oslobođenja Podgorice (1879) Turci su crkvu Sv. Đorđa pretvorili u vijni magacin, i tada je sve što je bilo vrijedno odneseno iz nje, ali je već sledeće godine obnovljena i podignut zvonik

- Tada je sagrađena i priprata. Crkva je prepravljena 1931.godine i tom prilikom je promijenila svoj raniji izgled. Srušeno je prvobitno kube i zamijenjeno novim. U njene zidove uzidan je dio kamena iz Duklje. Crkva je živopisana sedamdesetih godina XVI vijeka. U poli je naslikano poprsje Hrista Pantokratora, kako desnom rukom blagosilja, a u lijevoj drži Jevanđelje. U Nebeskoj liturgiji Hristos je prestavljen kao veliki arhijerir sa petnaest anđela obučenih u bijelu odeždu. U crkvi se, pored ostalih, nalaze i freske četvoro jevanđelista : Marko, Luka, Jovan i Mateja. Zatim, Veliki praznik, Stradanja Hrista i život sv. Đorđa, patrona crkve.
- Crkva raspolaže bogatom bibliotekom, većinom darovanih knjiga, međutim kojima posebnu vrijednost imaju dva praznična mineja Božidara Vukovića. Oba bogato ilustrovana i snadbijevana ornamentima.

CRKVA SVETOG DJORDJA

- Crkva je podignuta krajem XVII i početkom XVIII vijeka. Kada je vladika Danilo, na molbu Zečana i uz odobrenje Turske vlasti, došao da osvješta crkvu, Turci su ga uhvatili i osudili na smrt koja je trebalo da se izvrši nabijanjem na kolac. Međutim, Zečani su, uz pomoć drugih srpskih plemena, sakupili veliku količinu zlata i odkupili vladiku Danila. Povodom ovog događaja Njegoš u „Gorskom vijencu“, u odpozdravu na pismo Selim-paši, kroz riječi vladike Danila, podsjeća na taj događaj stihovima „Spištavih se ja na vaše uže, umalo se uže ne pretrže; Otada smo viši prijatelji u glavu mi pamet učeraste“.

HRAM HRISTOVOG VASKRSENJA

- Saborna crkva vaskrsenja Hristovog u Podgorici je glavni i najveći pravoslavni hram u Podgorici. Saborna crkva u Podgorici je središnja crkva Mitropolije crnogorsko-primorske Srpske pravoslavne crkve.
- Gradnja Saborne crkve vaskrsenja Hristovog u Podgorici započeta je 9. avgusta 1993. (Pantelindan) U Momišićima, delu Podgorice, u blizini ostataka Crkve Svetih Apostola, koja je bila metoh Manastira Hilandara iz vremena Kralja Milutina, a pored Vaznesenjske Crkve.

- Prvi radovi na gradnji Hrama počeli su 1993. godine, kada je arhitekta dr Predrag Ristić po blagoslovu Mitropolita Crnogorsko-primorskog Amfilohija uradio idejni projekat. na osnovu njegovog idejnog projekta Građevinski fakultet iz Podgorice uradio je projekat temelja Hrama i Kripte. Glavni projekat Hrama, a na osnovu idejnog rješenja dr Predraga Ristića uradio je „Projekt-inžinjeri“ iz Podgorice.
- Kamen temeljac su osveštali i postavili Njihove Svetosti Patrijarh srpski Pavle i Patrijarh Vasiljenski Vartolomej, Mitropolit Crnogorsko-primorski Amfilohije uz sasluženje velikog broja jerarha Srpske, Ruske i Grčke Pravoslavne Crkve, kao i mnoštvo sveštenstva i monaštva u prisustvu više hiljada vjernika.
- 18. maja 1994. godine svečanom Liturgijom koju su služili patrijarh Sveruski Aleksej, Patrijarh Srpski Pavle, Mitropolit Crnogorsko-primorski Amfilohije i veliki broj episkopa Ruske i Srpske Crkve osveštani su temelji Hrama Hristovog Vaskrsenja.
- Dobrovoljnim prilozima vjernika uz finasijsku pomoć Vlade Crne Gore nastavljeni su radovi na Kripti koja je na dubini i završeni su 1997. Dalju gradnju Hrama nastavilo je preduzeće "Mostogradnja-inžinjeri" koja je radove preuzela u novembru 1997. godine. Svojim nesebičnim neimarskim angažovanjem izvela je do sada najveći dio grubih radova. Završetkom centralne kupole postavljen je i zlatni krst na kupolu 18. novembra 1999. godine.

RODNA KUĆA MARKA MILJANOVA I MEDUN

- veliko ilirsko pleme Labeati je naseljavalo područje od Skadra do Podgorice. Oni su sjeveroistočno od Podgorice osnovali grad Medun koji je od nje udaljen 12 km. Medun je sagrađen u IV vijeku p.n.e i dugo vremena je predstavljao značajnu ilirsku tvrđavu. Prvi put ga pominje Tit Livije u vezi sa ilirsko-rimskim ratom, koji je vođen 168 godine p.n.e. Četrdesetih godina XV vijeka pripadao je posjedima hercega Šrefana Bukčića Kosače, koji ga je 1445.godine predao despetu Đurađu

- Turci su ga osvojilo 1455.godine. Nalazi se na gotovo nepristupačnom brežuljku, između Gornje i Donje Zete – „Ključ obeju Zeta“ koji je samo sa sjeverne strane zaštićen odbrambenim zidovima sa kulama. Na Medunu se danas primjećuju ostaci srednjovjekovnom utvrženja sa mjestimično očuvanim ugaonim polukružnim klupama i bedemima. Ispod tvržave se nalazi crkva iz novijeg vremena podignuta na temeljima starijeg hrama, ispred kojeg se nalazi grob Marka Miljanova. Medun ima i svoj muzej koji često posjećuju ljubitelji starina, ali i poštovaoci našeg trostrukog vojvode; čovječanstva, junaštva i uma – Marka Miljanova. Muzej je smješten u rodnoj kući Markla Miljanova, memorijalnog je karakter i raspolaže sa 560 eksponata. Eksponati su najvećim djelom vezani za ličnost i djelo Marka Miljanova, ali i za istoriju i etnografiju Kuča, kao i za neke znamenite crnogorce, Arbanase i muslimane iz prošlog vijeka. Oko 30 eksponata se tretira kao unikat, a više od polovine je originalno. U muzeju na Medunu se nalazi i bogata biblioteka o Marku Miljanovu i njegovom dobu. Muzej je zaštićen kao sopmenik kulture prve kategorije.

DVORAC KRALJA NIKOLE

- Dvorski kompleks nalazi se na omanjem brezuljku nazvanom Krusevac u centru Podgorice. Podigao ga je knjaz Nmikola 1891. godine za svog sina Mirka. Sticajem okolnosti Austrijanci su nakon okupacije Cetinja 1916. godine internirali knjaza Mirka u dvorac na Krusevcu u kome je ostao sve do 1918. godine kada je zbog bolesti prebacen u Bec, gdje je iste godine umro.

GLAVATOVIĆEVA DŽAMIJA

- Iz turskog perioda sasvim malo je sačuvanih spomenika kulture. Čuveni Vezirov most srušili su njemci prolikom povlačenja iz Podgorice. Do danas pored sahat kule potiče u XVIII vijeku, sačuvane su dvije džamije, mada je jedna od njih bila potpuno uništena, a priga znatno oštećena od bombardovanja u Drugom svjetskom ratu. Glavatovićeva džamija je podignuta u XVI vijeku, a Lukačevića u XVII vijeku.
- Glavatovićeva džamija se danas obnavlja. Interesantna je priča o njenoj prvobitnoj izgradnji. Na putu za Carigrad Jusuf-aga Glavat, sa slugom Savom Kučem, pogubio je trojicu derviša, koji su ga u konaku u kroji napali, i na brzinu ih zakopao u blizini hana. Prilikom povratka iz Carigrada raskopali su gorb i kod ubijenih našli tri ćemera dukata. Od polovine tog novca Glavat je podigao jednu džamiju u Podgorici, a drugu u Golubovcima. Drugu polovinu je dao savu Kuču koji je od tog novca skovao zlatni krst i poklonio ga crkvi u Zeti.

ZUPSKA CRKVA SRCE ISUSOVO I CRKVA SVETOG ANTUNA

- **Župska crkva Srce Isusovo** sagrađena je u Pogdorici 1966.godine. U svom prizemnom dijelu ima izvredne uslove za svestrano obavljanje omladinskih aktivnosti, koje koristi Salezijanski omladinski centar.
- **Crkva Sv. Antuna** se nalazi u Tuzima. Njena izgradnja je počela 1930. godine, zatim je dograđivana 1963. i 1967; Renovirana 1993, a drugi zvonik je podignut 1999 godine. Ispred crkve se nalazi spomenik, podignut 1997.godine Majki Terezi, čuvenoj humanistkinji, dobitnici Nobelove nagrade za humanost.

SAHAT KULA U PODGORICI

- Nesporni simbol Stare Podgorice i svojevrsni znak njenog raspoznavanja, Sahat-kula, podignuta je 1667.godine - visoka je 16 metara - a gradio je Hadži-Hafiz-paša Osmanagić, koji je, prema predanju, „sat donio iz Italije i u njega ugradio zvono čiji odjek se čuo i na daljinu od nekoliko kilometara”. Sat na kuli je, inače, zadugo bio i jedini javni časovnik u Podgorici. Zvono je odjekivalo onoliko puta koliko je bilo „okruglih” sati, a na svakih pola sata odjekivao je po jedan udarac u zvono

VEZIROV MOST

- Dugo je Vezirov most bio jedini koji je premošćavao Moraču u njenom donjem toku. Predanje govori da je od plijena sakupljenog u prvoj pohari Kuča, skadarski paša Bušatlija odlučio da sagradi most koji će olakšati put od Skadra ka Hercegovini.
- Izgradnja mosta trajala je dugo. Do danas je ostala upamćena priča o tome kako su neimari kreč za zidanje umjesto vodom, gasili jajima i mlijekom. Saznavši da radovi sporo napreduju, bijesni paša je pozvao graditelje da mu objasne zašto kasne.

- Majstori su mu objasnili da će most sagrađen po njihovoj zamisli duže trajati, jer mlijeko i jaja čine kreč kvalitetnijim.
- Treba čekati sedam godina da kreč odstoji i tek nakon toga možemo da počnemo da zidamo, pravdali su se majstori. Paša je bio ljut zbog tolikog otezanja, ali je morao da se pomiri sa odlukom majstora.
- Godine su prolazile. Most je polako, ali sigurno spajao kanjon Morače. Nakon što je postavljen posljednji kamen most je zablistao u punom sjajnu. Vitak luk, visok oko 20 metara nadvisio je rijeku

